

Brief van de maand februari 2010

De emancipatie van een Rotterdamse kapiteinsvrouw

Getrouwde zeemansvrouwen bevonden zich in een lastig parket wanneer hun man op zee was. Het inkomen werd vaak pas na afloop van de reis geïnd en de vrouwen moesten het in de tussenliggende tijd alleen zien te rooien. De zeventiende-eeuwse vrouw werd over het algemeen als handelingsonbekwaam beschouwd, maar voor deze situatie had de overheid een oplossing op maat. Tijdens de afwezigheid van hun echtgenoot mochten vrouwen wel zelfstandig beslissingen nemen. Een mooi voorbeeld hiervan vinden we in de brieven van de Rotterdamse kapiteinsvrouw Katelijnghe Haeswant. Tijdens de reis van haar echtgenoot Leendert Ariensz. Haeswant met de vloot van Michiel de Ruijter in 1664, stuurde ze hem zeer regelmatig brieven. Vier lange exemplaren die ze in het najaar van 1664 schreef, zijn bewaard gebleven.

Vrouw en man

Katelijnghe werd aan het begin van de zeventiende eeuw in Gouda geboren als dochter van Mattheus Bernaerts en Josina van Nesten. In 1633 trouwde zij in Rotterdam met kapitein Dirck Gerritsz. Verburch. Ze trok in zijn huis aan de Nieuwe Haven in en kreeg met hem drie kinderen, Adriaentge, Josijntge en Gerrit. Toen Dirck overleed hertrouwde Katelijnghe in 1647 met een luitenant van haar overleden echtgenoot, Isaak Jacobsz. Coenen. Maar al snel overleed ook Katelijnghe's tweede echtgenoot. Nauwelijks een jaar later trouwde Katelijnghe met kapitein Leendert Ariensz. Haeswant. In een vorig huwelijk had hij vijf dochters gekregen. Zo vormden ze een groot samengesteld gezin met acht kinderen.

Het was voor Katelijnghe noodzakelijk om opnieuw te trouwen. Ze had immers drie minderjarige kinderen om voor te zorgen en was daardoor afhankelijk van het inkomen van een man. Maar regelmatig bevond ze zich in de uitzonderingspositie van de thuisblijvende zeemansvrouw die zelf beslissingen mocht nemen.

Geld en 'goet'

Vanzelfsprekend kon een zeeman er zijn voordeel mee doen dat zijn echtgenote taken voor haar rekening nam wanneer hij van huis was. Op 13 juni 1652 liet Haeswant dan ook bij de notaris vastleggen dat zijn vrouw zijn zaken behartigde. Zonder een dergelijke machtiging zou zelfs een kapiteinsvrouw als Katelijnghe het financieel niet redden wanneer haar man op zee was. Hoewel uit testamenten blijkt dat het echtpaar welgesteld was, klaagde Katelijnghe in haar brieven dat ze krap bij kas zat: *“Ick hebbe versocht om wat gelt want het is dunne bij mijn soo hebben de heeren mijn een maent kost gelt toegeleijt die sal Ick krijghen.”* Ze zorgde er niet alleen voor dat zij zelf het geld kreeg dat haar toekwam. Ze informeerde ook naar de buitgelden die verdeeld moesten worden over alle thuisblijvende vrouwen: *“Ick versocht oock om de beuijt gelden en daer is oock toegestaen om beuijt gelt aen ons volck te geven.”* Katelijnghe had namelijk door de rol van haar echtgenoot de kapitein een publieke functie. Ze fungeerde als contactpersoon tussen het thuisfront en het admiraliteitscollege.

De kapiteinsvrouw informeert en regelt proviand

Doordat Katelijnghe de rol van contactpersoon vervulde verschilden haar brieven in een aantal opzichten van de gemiddelde zeepost. Het valt op dat Katelijnghe niet alleen haar zorgen uit over de gezondheid van haar 65-jarige echtgenoot, maar over die van zijn hele scheepsvolk. Andersom bracht ze hem op de hoogte van hoe het met de thuisblijvers was gesteld: *“voors soe sijn alle onse offesijers vrouuen noch kloek en al onse boets gesellen haer vrouuen oock gheen uijt gesondert.”* In verhouding vertelde ze in haar brieven weinig over de familie, de gehuwde kinderen.

Katelijnghe droeg als kapiteinsvrouw ook zorg voor proviand van het schip. Ze deed diverse pogingen om de bemanning van de *Rotterdam* van wijn, brandewijn, bier, boter, ingemaakte haring, kazen en

tabak te voorzien. Ze zette alles op alles om de vracht op de plaats van bestemming te krijgen, in samenwerking met twee andere Rotterdamse vrouwen: *“wij met ons drien de schout bij nacht sijn moederen Iohan van es sijn vrou hebben een schijp geluijert en hebben het goet vijf bos luuijsen gehaelt.”* En wanneer ze eindelijk de vracht in een schip had gekregen, bleef het de vraag of Leendert het ooit zou ontvangen: *“het gaet op prijckel ofte vl het sult krijghen en weet Ick niet Ick doen mijn beste daer om.”*

Een veilige thuiskomst

Het schip van Leendert, de *Rotterdam*, verkeerde in zeer slechte staat. Hij schreef Katelijnghe in zijn brieven over de miserabele omstandigheden: *“vl schrijft van vl seijlen en van het want en schijp dat het of valt.”* Om de kans op een veilige thuiskomst te vergroten deed Katelijnghe er alles aan om haar echtgenoot het materieel te bezorgen. Daarvoor had ze de hulp nodig van de admiraliteit: *“Ick hebbe oock den brief hoeren lesen van de fijschael die vl aen de heren gesonden hebt en klaechde dat vl seijlen van noede hadde en loepende want en blocks kruijt en loot.”* Deze klacht hadden zowel Leendert als Katelijnghe al vaak bij het college neergelegd, maar tot het sturen van nieuwe scheepsuitrusting was het nog niet gekomen.

Katelijnghe durfde hierover kritiek te uiten tegenover de heren van de admiraliteit: *“Ick seijde ofte dat het niet een droeffijghel klacht en was als een kappeteijn daer ouer moet klaghen.”* Ze realiseerde zich dat het een zware reis was voor de bemanning van de *Rotterdam*: *“Ick hebbe een hart ofte het tusschen 2 muijeren lach van benaent heijt als Ick om vl dencke en om vl schijp dan sterffe Ick van rou.”*

Het lijkt erop dat Katelijnghe een fulltime baan had aan het helpen faciliteren van het schip van haar man en van de thuisblijvers. De brieven, waarmee ze haar echtgenoot van belangrijke zakelijke informatie wilde voorzien, hebben desondanks een emotionele ondertoon. Uit elk van Katelijnghes brieven klinkt het gemis, dat we in bijna iedere overzeese brief kunnen lezen: *“voors soo moete Ick eijndijghen met traenen.”* Steeds wordt duidelijk waar het Katelijnghe en alle andere bezorgde thuisblijvers uiteindelijk om gaat, namelijk een veilige thuiskomst van hun geliefden.

De brieven bevinden zich in HCA30-224, 30-226, 30-645, 32-1822. De toelichting bij deze brief van de maand is van Juliette Sandberg. Voor meer informatie over vrouwen van zeehui in de zeventiende eeuw: A. de Wit "Leven, werken en geloven in zeevarende gemeenschappen. Schiedam, Maassluis en Ter Heijde in de zeventiende eeuw." (Amsterdam 2008)